

ТИМАШОВ В. О.,

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри адміністративного,
фінансового та інформаційного права
(Державний торговельно-економічний
університет)

ПЕТРИЦЬКИЙ А. Л.,

кандидат юридичних наук,
заступник директора департаменту
публічного права-начальник управління
конституційного та адміністративного
законодавства
(Міністерство Юстиції України)

НАЗАРОВА Ж. С.,

студентка II курсу факультету
міжнародної торгівлі та права
(Державний торговельно-економічний
університет)

ГУРЖІЙ А. В.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративного,
фінансового та інформаційного права
(Державний торговельно-економічний
університет)

УДК 342.951

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.5.2.23>

ПІДСТАВИ ТА ПОРЯДОК ПЕРЕМІЩЕННЯ ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ ЧЕРЕЗ МИТНИЙ КОНТРОЛЬ УКРАЇНИ

У статті здійснено комплексне дослідження організаційно-правових засад переміщення гуманітарної допомоги через митний кордон України. Актуальність теми зумовлена зростаючою потребою у швидкому та прозорому механізмі ввезення гуманітарних товарів в умовах воєнного стану та масштабних надзвичайних ситуацій. Повномасштабна збройна агресія російської федерації проти України спричинила безпрецедентне зростання обсягів міжнародної допомоги, що висунуло нові вимоги до митного законодавства та практики його застосування. Внутрішнє переміщення мільйонів громадян, масштабні руйнування інфраструктури та постійні виклики у сфері охорони здоров'я, освіти й соціального захисту зумовили небувалий рівень потреби держави у зовнішній підтримці.

Особливу увагу приділено аналізу чинного нормативно-правового регулювання у сфері гуманітарних перевезень, виявлено прогалини та суперечності у правозастосуванні, пов'язані з відсутністю єдиної чіткої процедури, надмірною бюрократизацією та неоднаковою практикою митних органів.

Крім того, наголошено на необхідності створення гнучкого механізму координації між митними, санітарними, медичними та соціальними службами, який дозволяє оперативно вирішувати організаційні та правові питання, забезпечує прозорість процесів та цільове використання гуманітарних ресурсів. Такий механізм передбачає чіткі алгоритми взаємодії, систему звітності та контроль за рухом допомоги, що підвищує довіру як громадян, так і міжнародних партнерів, а також забезпечує своєчасне реагування на нові виклики у сфері гуманітарного забезпечення.

У статті також відзначено значення міжнародних донорів у забезпеченні гуманітарної підтримки, підкреслено важливість координації з іноземними організаціями для оптимізації обсягів, типів і маршрутів доставки допомоги. Водночас наголошується, що Україна має потенціал не лише як отримувач гуманітарної допомоги, а й як донор, здатний надавати підтримку іншим країнам у кризових ситуаціях. Розвиток такого двостороннього підходу сприяє зміцненню міжнародного партнерства, підвищує репутацію держави на світовій арені та стимулює формування системного підходу до управління гуманітарними потоками.

У підсумку констатується, що ефективне переміщення гуманітарної допомоги через митний кордон України в умовах воєнного стану потребує не лише вдосконалення законодавчої бази, а й створення гнучкого та комплексного механізму координації, який дозволяє оперативно реагувати на надзвичайні виклики, забезпечувати узгодженість дій між різними державними органами та уповноваженими структурами, а також мінімізувати ризики затримок, зловживань і неправильного використання ресурсів. Важливим є впровадження прозорих процедур контролю та звітності, які забезпечують відстеження руху гуманітарних вантажів на всіх етапах їх доставки, а також ефективне планування та пріоритизацію потреб населення. Такий підхід сприяє не лише своєчасному наданню допомоги, а й підвищує довіру міжнародних партнерів і громадськості, створюючи стабільну основу для сталого управління гуманітарними потоками в умовах воєнних і надзвичайних ситуацій.

Ключові слова: гуманітарна допомога, митний кордон, переміщення товарів, організаційно-правове забезпечення, підстави, воєнний стан, міжнародна допомога, митне оформлення.

Timashov V. O., Petrytskyi A. L., Nazarova Zh. S., Gurzhii A. V. Grounds and procedure for the movement of humanitarian aid across the customs border of Ukraine

The article presents a comprehensive study of the organizational and legal foundations for the movement of humanitarian aid across the customs border of Ukraine. The relevance of the topic is determined by the growing need for a fast and transparent mechanism for importing humanitarian goods under martial law and in the context of large-scale emergencies. The full-scale armed aggression of the Russian Federation against Ukraine has caused an unprecedented increase in the volume of international aid, which has imposed new requirements on customs legislation and its practical application. Internal displacement of millions of citizens, extensive infrastructure destruction, and ongoing challenges in healthcare, education, and social protection have created an unprecedented level of state demand for external support.

Particular attention is paid to the analysis of current regulatory frameworks governing humanitarian transportation, identifying gaps and inconsistencies in law enforcement related to the absence of a single clear procedure, excessive bureaucracy, and inconsistent practices among customs authorities.

Furthermore, the necessity of creating a flexible coordination mechanism between customs, sanitary, medical, and social services is emphasized. Such a mechanism enables operational resolution of organizational and legal issues, ensures transparency of processes, and guarantees the targeted use of humanitarian resources. It includes clear interaction algorithms, a reporting system, and control over aid movement, which enhances the trust of both citizens and international partners, and ensures timely response to new challenges in humanitarian provision.

The article also highlights the role of international donors in providing humanitarian support and stresses the importance of coordination with foreign organizations to optimize the volumes, types, and delivery routes of aid. At the same time, it is emphasized that Ukraine has the potential not only as a recipient of humanitarian aid but also as a donor capable of providing assistance to other countries in crisis situations. The development of such a bilateral approach strengthens international partnerships, enhances the country's reputation on the global stage, and promotes a systematic approach to managing humanitarian flows.

In conclusion, it is stated that the effective movement of humanitarian aid across Ukraine's customs border under martial law requires not only the improvement of the legislative framework but also the creation of a flexible and comprehensive coordination mechanism. This mechanism should allow for rapid response to emergencies, ensure the coherence of actions among various state bodies and authorized agencies, and minimize the risks of delays, abuses, and misuse of resources. The implementation of transparent control and reporting procedures is crucial, enabling the tracking of humanitarian cargo at all stages of delivery, as well as effective planning and prioritization of population needs. Such an approach ensures timely aid delivery, increases the trust of international partners and the public, and creates a stable foundation for sustainable management of humanitarian flows under conditions of war and emergencies.

Key words: *humanitarian aid, customs border, movement of goods, organizational and legal framework, grounds, martial law, international assistance, customs clearance.*

Вступ. Питання переміщення гуманітарної допомоги через митний кордон України постає одним із ключових напрямів правового та організаційного забезпечення в умовах сучасних викликів, спричинених масштабними надзвичайними ситуаціями та воєнним станом. Гуманітарна допомога відіграє стратегічну роль у підтримці життєдіяльності населення, забезпеченні потреб внутрішньо переміщених осіб, медичних закладів, освітньої сфери та інших критично важливих секторів. Водночас система її ввезення й розподілу виявляє низку вразливостей, що зумовлені складністю митних процедур, бюрократичними перешкодами та відсутністю уніфікованого механізму контролю.

Наявні організаційно-правові механізми регулювання гуманітарних перевезень демонструють певну фрагментарність та не завжди відповідають динаміці сучасних потреб. Серед основних проблем – надмірна зарегульованість процедур, недостатня координація між митними органами та іншими уповноваженими інституціями, а також нерівномірна правозастосовна практика на місцях. У багатьох випадках відсутній чіткий алгоритм дій, що призводить до затримок у ввезенні товарів, які мають першочергове значення для збереження життя та здоров'я людей.

В умовах повномасштабної збройної агресії російської федерації гуманітарна допомога стала не лише інструментом міжнародної солідарності, а й ключовим чинником виживання значної частини населення. Однак непередбачуваність потреб, масштабні руйнування інфраструктури та високий рівень залежності від зовнішньої підтримки вимагають переосмислення підходів до її переміщення. Забезпечення гнучкого й прозорого правового механізму, здатного швидко реагувати на надзвичайні виклики та гарантувати цільове

використання гуманітарних товарів, виступає передумовою ефективного функціонування держави в умовах тривалої воєнної дестабілізації.

Постановка завдання є аналіз підстав для надання вантажу статусу гуманітарної допомоги та визначення порядку та проблем переміщення його через митний кордон України, враховуючи національне законодавство та міжнародну практику.

Науково-теоретичну базу дослідження гуманітарної допомоги складають праці вітчизняних і зарубіжних вчених. Варто виділити наукові праці таких фахівців: В. С. Березняк, який досліджує правові аспекти адміністративного регулювання гуманітарних потоків; А. О. Гриб, який аналізує організаційні та процедурні механізми взаємодії державних органів під час переміщення гуманітарних вантажів; Ю. А. Ішук, що зосереджується на питаннях відповідальності та контролю за ефективним використанням гуманітарних ресурсів; Р. А. Каторкін, який розглядає міжнародно-правові аспекти гуманітарної допомоги; В. Ю. Конопельський, що досліджує митне регулювання гуманітарних вантажів; К. Е. Косяченко та А. Кринична, які аналізують організаційні та процедурні питання державного управління гуманітарною допомогою; Е. Куйт, Н. Марш та Т. Мізрахі, що зосереджують увагу на міжнародному досвіді гуманітарної діяльності; О. Олійник, В. В. Шаблистий, А.-М. В. Шимко та О. Старев, які висвітлюють практичні проблеми забезпечення гуманітарних потоків та взаємодії з міжнародними організаціями; О. Де Монкло та М. А. П. Дьячкова, які аналізують політичні та нормативні аспекти гуманітарної діяльності.

Проте більшість із цих робіт зосереджені на адміністративному та міжнародному праві, митному регулюванні та організації державного управління. Комплексне дослідження сучасних проблем гуманітарної допомоги в Україні, зокрема з урахуванням воєнного стану та активного міжнародного втручання, залишається недостатньо висвітленим. Це підкреслює актуальність і своєчасність нашого дослідження.

Серед зарубіжних дослідників, які аналізують історичні аспекти гуманітарної допомоги, міжнародні стандарти та принципи діяльності донорських організацій, варто відзначити Аліверті Алессандра, Альсіна Д. Г., І. М. Вигівську, Ю. Гребельника та Е. Куйта. У своїх працях вони приділяють увагу формуванню норм міжнародного гуманітарного права, інституційним механізмам координації гуманітарної допомоги та забезпеченню ефективності донорської діяльності. Також вони акцентують увагу на ролі Європейського Союзу та інших міжнародних організацій у регулюванні гуманітарних процесів і пріоритетах політики гуманітарних донорів.

Результати дослідження. Гуманітарна допомога – цільова адресна безоплатна допомога у грошовій або натуральній формі, у вигляді безповоротної фінансової допомоги або добровільних пожертвувань, або допомога у вигляді виконання робіт, надання послуг, що надається іноземними та вітчизняними донорами з мотивів гуманності отримувачам гуманітарної допомоги в Україні або за кордоном, які потребують допомоги у зв'язку із соціальною незахищеністю, матеріальною незабезпеченістю, скрутним фінансовим становищем, введенням воєнного або надзвичайного стану, виникненням надзвичайної ситуації або тяжкою хворобою конкретної фізичної особи, а також для підготовки до збройного захисту держави та її захисту у разі збройної агресії або збройного конфлікту [1].

Особливістю правової природи гуманітарної допомоги є:

- її безоплатність;
- цільове призначення;
- спрямованість на забезпечення основних прав людини (право на життя, здоров'я, безпеку, соціальний захист);
- публічно-правовий характер процедур її переміщення та використання.

Гуманітарна допомога має міжнародне значення, оскільки її переміщення регламентується не лише національним законодавством, а й нормами міжнародного гуманітарного права, зокрема Конвенціями про захист прав людини [2].

Суб'єктами, які беруть участь у процесі переміщення гуманітарної допомоги, є як донори, так і отримувачі вантажу, а також державні органи, відповідальні за контроль,

координацію та розподіл гуманітарної допомоги. До донорів належать іноземні держави, міжнародні організації, благодійні фонди та приватні особи. Важливим аспектом є те, що донор не отримує фінансової вигоди від передачі гуманітарного вантажу, а його діяльність має виключно суспільний характер. Отримувачами можуть бути державні установи, лікарні, школи, дитячі будинки, а також громадські організації, які мають відповідну акредитацію для роботи з гуманітарними вантажами.

Підстави для здійснення гуманітарної допомоги, її розподілу, перерозподілу, передачі іншим набувачам подаються у статті 3 Закону України «Про гуманітарну допомогу». Підставою для започаткування процедури визнання допомоги гуманітарною є письмова пропозиція донора про її надання. Підставою для здійснення гуманітарної допомоги в Україні є письмова згода отримувача гуманітарної допомоги на її одержання. Отримувач гуманітарної допомоги має такі самі права на її використання, що і набувач гуманітарної допомоги [1].

Якщо виникає потреба змінити отримувача допомоги, це можна зробити лише за письмовим погодженням донора, за винятком випадків, коли таке погодження вже було надане заздалегідь або передбачене угодою між сторонами. Отримувачі гуманітарної допомоги можуть самостійно розподіляти або перерозподіляти її між набувачами, дотримуючись цільового призначення допомоги, і для цього не потрібно додаткове погодження з донором. Набувачі, якими є юридичні особи, можуть передавати отримані ресурси іншим набувачам лише за погодженням із отримувачем та з урахуванням цільового призначення, згідно з правилами, встановленими Кабінетом Міністрів [1].

У період воєнного або надзвичайного стану, а також протягом трьох місяців після його завершення, уряд має право спростити процедуру визнання допомоги гуманітарною, використовуючи декларативний принцип, без окремого рішення спеціально уповноваженого органу. Крім того, Кабмін може розширювати перелік отримувачів допомоги, приймаючи відповідні рішення у спрощеному порядку [1].

До спеціально уповноважених державних органів з питань гуманітарної допомоги належать:

1. Центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері соціального захисту населення;
2. Рада міністрів Автономної Республіки Крим;
3. Обласні, Київська та Севастопольська міські державні адміністрації.

Спеціально уповноважені державні органи з питань гуманітарної допомоги приймають рішення за погодженням із митними органами [1].

Основним митним органом України є Державна митна служба України. Основним її завданням є реалізація та внесення на розгляд Міністра фінансів пропозицій щодо забезпечення реалізації державної митної політики, зокрема забезпечення митної безпеки та захисту митних інтересів України і створення сприятливих умов для розвитку зовнішньоекономічної діяльності, збереження належного балансу між митним контролем і спрощенням законної торгівлі, забезпечення реалізації державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування законодавства з питань державної митної справи, запобігання та протидії контрабанді, боротьби з порушеннями митних правил [3].

Межі митної території України є митним кордоном України. Митний кордон України збігається з державним кордоном України, крім меж штучних островів, установок і споруд, створених у виключній (морській) економічній зоні України, на які поширюється виключна юрисдикція України. Межі території зазначених островів, установок і споруд становлять митний кордон України [3].

Для того, щоб товар міг перетнути митний кордон України існує митний контроль. Митний контроль – це сукупність заходів, які здійснюються митними органами для забезпечення дотримання митного законодавства України та міжнародних договорів.

Переміщення гуманітарної допомоги через митний кордон України здійснюється із застосуванням попередніх операцій, які умовно поділяють на три етапи. Перший етап передбачає попереднє повідомлення органів доходів і зборів про намір ввезти товари на територію

України. Другий етап полягає у поданні документів та відомостей органам доходів і зборів у пунктах пропуску через державний кордон України. Третій етап включає доставку товарів і документів у місце, визначене органом доходів і зборів. Попереднє повідомлення використовується лише при ввезенні товарів в Україну, а при ввезенні гуманітарної допомоги воно є правом, а не обов'язком отримувача. Подання документів у пункті пропуску відноситься до обов'язків перевізника і може здійснюватися особою, що безпосередньо забезпечує перевезення, або уповноваженим представником отримувача гуманітарної допомоги. Цей етап проводиться лише при ввезенні. Оскільки митне оформлення гуманітарного вантажу здійснюється митницею за місцем знаходження його отримувача, іноді виникає необхідність доставки товарів та документів до місця, визначеного органом доходів і зборів. Цей етап проводиться незалежно від напрямку переміщення, будь то ввезення, вивезення чи транзит [4, с. 14].

Взагалі митному контролю підлягають усі товари, транспортні засоби комерційного призначення, які переміщуються через митний кордон України. Митний контроль здійснюється виключно митними органами відповідно до Митного кодексу України та інших законів України [3].

Щодо митного оформлення вантажів, які вважаються гуманітарною допомогою, то воно здійснюється за спеціальною процедурою і не передбачає сплати митних зборів, навіть якщо оформлення відбувається поза межами звичайного місця роботи митниці або поза її робочим часом. У мирний час таке оформлення потребує рішення уповноваженого державного органу, який визнає вантаж гуманітарною допомогою. В умовах воєнного чи надзвичайного стану, під час надзвичайної ситуації та протягом трьох місяців після її завершення порядок оформлення встановлюється Кабінетом Міністрів України [1].

Випуск вантажів у вільний обіг на території України проводиться митними органами на підставі відповідного рішення спеціально уповноваженого органу з використанням механізму «єдиного вікна», що спрощує процедуру та прискорює проходження вантажів через митницю. У разі виникнення спорів, рішення центрального органу виконавчої влади щодо визнання вантажу гуманітарною допомогою є остаточним і обов'язковим для митного оформлення [1].

Вантажі, які ввозяться або пересилаються як гуманітарна допомога, підлягають першочерговому та безкоштовному спрощеному декларуванню митними органами незалежно від форми власності організації чи установи, що здійснює декларування. Усі документи повинні містити позначку «Гуманітарна допомога. Продаж заборонено» та завірено печаткою митника. У разі відмови від декларування таких вантажів організація втрачає право на проведення митних операцій у майбутньому. Інструкція щодо спрощеного декларування затверджується центральним органом, що відповідає за державну фінансову політику [1].

Строк перебування гуманітарних вантажів під митним контролем без оформлення визначає Кабінет Міністрів. Митне оформлення вантажів, визнаних гуманітарною допомогою рішеннями місцевих органів влади (обласних, міських адміністрацій), проводиться на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці. Якщо вантаж визнається гуманітарною допомогою рішенням центрального органу виконавчої влади, його оформлення здійснюється за місцем, визначеним згідно з Митним кодексом України [1].

На митну територію України дозволяється ввезення лише тих товарів та предметів гуманітарної допомоги, які відповідають потребам отримувачів і не створюють загрозу життю, здоров'ю людей чи навколишньому середовищу. Всі товари та предмети гуманітарної допомоги підлягають офіційному контролю відповідно до норм Митного кодексу України [3]. Ці заходи контролю проводяться першочергово та безкоштовно. Відповідальність за якість і безпеку таких товарів та предметів несе отримувач гуманітарної допомоги. Якщо товари не можуть бути використані за цільовим призначенням, вони можуть бути повернуті донору за його кошт або вивезені/знищені відповідно до правил, встановлених Кабінетом Міністрів України. Митне оформлення завершено лише після проведення всіх необхідних заходів офіційного контролю [1].

Посадові особи, які порушують строки або правила митного оформлення, несуть відповідальність згідно із законодавством. Центральні органи виконавчої влади, що контролюють державний кордон, а також митні органи забезпечують першочерговий контроль гуманітарних товарів під час їх ввезення, а Національна поліція сприяє транспортуванню до місця призначення [1].

У разі отримання висновків про непридатність товарів або предметів до використання, центральний орган виконавчої влади, відповідальний за соціальний захист населення, приймає рішення щодо подальшої долі цієї гуманітарної допомоги [1].

Україна може виступати не лише отримувачем гуманітарної допомоги, а і донором. Україна, дотримуючись принципів гуманності, може надавати гуманітарну допомогу іншим державам у випадках воєнних дій, надзвичайних ситуацій або їхніх наслідків. Рішення про це ухвалює Президент України. Допомога може бути різною: матеріальною (товари, речі), фінансовою, у вигляді послуг чи робіт. Сюди входить залучення рятувальних підрозділів, гасіння пожеж, організація життєзабезпечення постраждалих, а також медична допомога силами служби медицини катастроф. Порядок її надання визначає Кабінет Міністрів. На відміну від внутрішньої гуманітарної допомоги, у цьому випадку не потрібне рішення спеціально уповноваженого органу [1].

Митне оформлення товарів, що передаються як допомога іншим країнам, здійснюється за спрощеною процедурою – через подання єдиної митної декларації без додаткових обмежень. Якщо допомога надається у вигляді коштів, їх перераховує Міністерство закордонних справ у встановленому законом порядку. Якщо це рятувальні чи медичні роботи – їх забезпечують відповідні центральні органи виконавчої влади, відповідальні за цивільний захист та охорону здоров'я [1].

У нестабільних ситуаціях національні інституції повинні адаптувати процедури. Особливо в умовах конфлікту митні органи та гуманітарні організації повинні спільно розробляти процеси, які забезпечують своєчасну та економічно ефективну доставку гуманітарної допомоги [5].

Основні заходи та дії:

1. Раннє виявлення загроз і ризиків: країни повинні створювати системи моніторингу та оповіщення, щоб виявляти проблеми до того, як вони стануть критичними. Митниця має бути частиною механізму підготовки та реагування. Наприклад, політичні зміни (вибори або інші зміни влади) потрібно ретельно відслідковувати [5].

2. Розуміння гуманітарних принципів і формування довіри: митні органи мають розуміти та дотримуватися гуманітарних принципів, а гуманітарні партнери повинні дотримуватися національних правил і законів [5].

3. Визначення об'єктивних критеріїв для спеціальних прав і операційних можливостей: держави повинні визначати, які гуманітарні організації отримують право на спрощене митне оформлення та спеціальні умови. Критеріями можуть бути: дотримання мінімальних стандартів і гуманітарних принципів [6]; відповідність Кодексу поведінки Міжнародного руху Червоного Хреста та Червоного Півмісяця [7]; високі стандарти діяльності (наприклад, сертифікати ISO, контроль за інвентаризацією [8], стандарти Sphere Project [9].

Унаслідок повномасштабної збройної агресії російської федерації проти України було внесено низку суттєвих змін до порядку переміщення товарів через митний кордон. Так, відповідно до Наказів Міністерства охорони здоров'я від 2 березня 2022 року № 394 та від 19 березня 2022 року № 503, на території України заборонено закупівлю та використання лікарських засобів, вироблених у Російській Федерації та Республіці Білорусь [10–11].

Окрім цього, встановлено низку обмежень щодо імпорту. Зокрема, Постановою Кабінету Міністрів України від 9 квітня 2022 року № 426 запроваджено заборону на ввезення в режимі імпорту товарів з російської федерації [12]. Також відповідно до Постанови КМУ від 30 грудня 2015 року № 1147 до 31 грудня 2022 року діяла заборона на ввезення визначених у переліку товарів походженням з Російської Федерації [13]. Окремо заборонено переміщення через кордон психотропних, наркотичних, отруйних, радіоактивних та вибухових

речовин, а також продукції, що несе загрозу національній безпеці. До останньої належать друковані матеріали, аудіо- та відеозаписи, зображення й інші інформаційні носії, які містять пропаганду війни, расизму, геноциду або спрямовані проти територіальної цілісності та суверенітету України. Крім того, заборонено ввезення продукції порнографічного характеру та товарів, що порушують права інтелектуальної власності.

Додатково було припинено видачу дозволів на ввезення видавничої продукції з Російської Федерації та анульовано всі раніше видані дозволи, що фактично означає повну заборону на імпорт книг, журналів, підручників, газет та іншої друкованої продукції держави-агресора [14].

В цілому, проблемою переміщення гуманітарної допомоги через митний кордон України є відсутність єдиної та чітко закріпленої процедури її оформлення. Попри наявність окремих норм у Митному кодексі України [3] та Законі «Про гуманітарну допомогу» [1], їхня системність залишається недостатньою. Це створює підґрунтя для неоднозначного тлумачення положень і призводить до того, що митні органи в різних регіонах застосовують норми по-різному. В одних випадках процес оформлення гуманітарних товарів здійснюється у спрощеному порядку, а в інших – вимагається додатковий пакет документів, що затягує строки ввезення. Така неоднорідність практики фактично нівелює головну мету гуманітарної допомоги – її оперативне й адресне надання.

Другою серйозною проблемою є надмірна бюрократизація процедур. Часто донори та отримувачі гуманітарних вантажів стикаються з необхідністю неодноразового подання документів, підтвердження автентичності товаросупровідних паперів, отримання дозволів у декількох інстанціях. Це створює додаткові адміністративні бар'єри, які не лише уповільнюють процес доставки допомоги, але й знижують рівень довіри з боку міжнародних партнерів до державних механізмів розподілу допомоги. У кризових умовах, коли допомога потрібна негайно, такі перепони виглядають особливо критичними.

До не менш важливої проблеми я б віднесла недостатню координацію між митними органами та іншими уповноваженими структурами, серед яких Міністерство охорони здоров'я України, Держпродспоживслужба та Державна служба з надзвичайних ситуацій. Кожен із цих органів здійснює власні контрольні функції: МОЗ перевіряє відповідність медичних препаратів та обладнання стандартам охорони здоров'я, Держпродспоживслужба – якість продуктів харчування, ветеринарні та санітарні норми, ДСНС – безпеку матеріалів, що можуть використовуватися у сфері цивільного захисту. Відсутність належного узгодження дій між ними призводить до дублювання функцій, плутанини у вимогах та додаткових часових витрат.

Вирішення цих проблем можливе шляхом налагодження міжвідомчої взаємодії на основі чітко визначених алгоритмів. Це дозволить уникнути ситуацій, коли один і той самий вантаж проходить кілька перевірок поспіль або затримується через відсутність узгодженості між органами. Запровадження єдиної електронної системи координації та контролю, яка б об'єднала роботу митниці, МОЗ, Держпродспоживслужби та ДСНС, могло б значно зменшити ризики зловживань, прискорити проходження процедур і забезпечити прозорість процесу.

Висновки. Переміщення гуманітарної допомоги через митний кордон України є ключовим елементом системи захисту прав та потреб громадян у умовах воєнного стану та надзвичайних ситуацій. Аналіз нормативно-правового регулювання показав, що чинне законодавство містить як чіткі положення, так і прогалини, що впливають на ефективність розподілу та використання гуманітарної допомоги. Зокрема, відзначено відсутність єдиної процедурної схеми для взаємодії між митними органами та іншими уповноваженими структурами, що може призводити до затримок, надмірної бюрократії та ризику зловживань.

Дослідження засвідчило необхідність чіткого регламентування ролі кожного суб'єкта: донорів, отримувачів, набувачів гуманітарної допомоги, митних органів, а також компетентних державних служб, таких як МОЗ, Держпродспоживслужба та ДСНС. Встановлення прозорого порядку декларування та контролю, впровадження електронних систем обліку та

контролю допомоги, а також визначення строків і механізмів взаємодії між органами дозволить значно підвищити швидкість і ефективність переміщення гуманітарних вантажів.

В умовах воєнного стану значення гуманітарної допомоги для України зростає у рази, адже вона сприяє забезпеченню базових потреб населення, підтримує функціонування соціальної сфери та знижує негативний вплив збройної агресії на життя людей. Крім того, у період воєнного або надзвичайного стану законодавство передбачає спрощені процедури визнання та оформлення гуманітарної допомоги, що дає змогу оперативно реагувати на нагальні потреби населення. Проте для повноцінної реалізації цих норм необхідне посилення координації між державними органами, а також забезпечення контролю за цільовим використанням гуманітарних товарів.

Розвиток партнерства з міжнародними донорами, запровадження чітких критеріїв їхньої діяльності та формування довгострокових підходів до управління гуманітарними потоками створюють передумови для стабільного функціонування системи. Водночас перспективним напрямом є позиціонування України не лише як отримувача, а й як потенційного донора гуманітарної допомоги, що сприятиме зміцненню її ролі на міжнародній арені.

Отже, ефективне переміщення гуманітарної допомоги через митний кордон України потребує не лише удосконалення законодавчої бази, а й створення гнучкого організаційно-правового механізму, який би забезпечував своєчасність, прозорість та цільове використання гуманітарних ресурсів у складних умовах воєнного стану та масштабних надзвичайних ситуацій.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про гуманітарну допомогу» (*Відомості Верховної Ради України* (ВВР), 1999, № 51, ст. 451) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1192-14#Text>
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : Конвенція Ради Європи від 04.11.1950 : станом на 1 серп. 2021 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 13.09.2025)
3. Митний кодекс України : Кодекс України від 13.03.2012 № 4495-VI : станом на 4 лип. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> (дата звернення: 13.09.2025).
4. Коваль Наталія Олексіївна. Підстави та порядок переміщення гуманітарної допомоги через митний кордон України : Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. Одеса, 2014. 21 с. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/50595183.pdf> (дата звернення: 13.09.2025).
5. Supporting humanitarian work: some recommended practices. *WCO News*. URL: https://mag.wcoomd.org/magazine/101-issue_2_2023/supporting-humanitarian-recommended-practices/? (дата звернення 14.09.2025).
6. OCHA on Message: Humanitarian Principles, July 2022 [EN/AR] – World. *ReliefWeb*. URL: <https://reliefweb.int/report/world/ocha-message-humanitarian-principles-enar> (дата звернення: 14.09.2025).
7. Code of Conduct. *ICRC | International Committee of the Red Cross*. URL: <https://www.icrc.org/sites/default/files/external/doc/en/assets/files/publications/icrc-002-1067.pdf> (дата звернення: 14.09.2025).
8. InterAction NGO Standards – InterAction. *InterAction*. URL: <https://www.interaction.org/documents/interaction-ngo-standards/> (дата звернення: 14.09.2025).
9. Humanitarian standards. Sphere. URL: <https://spherestandards.org/humanitarian-standards/> (дата звернення: 14.09.2025).
10. Про заборону застосування на території України лікарських засобів, походженням з Республіки Білорусь : Наказ МОЗ України від 19.03.2022 р. № 503 [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0503282-22#Text> (дата звернення: 14.09.2025).
11. Про заборону застосування на території України окремих лікарських засобів : Наказ МОЗ України від 02.03.2022 р. № 394 [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v03942022-22#Text> (дата звернення: 14.09.2025).

moz.gov.ua/uk/decrees/nakaz-moz-ukraini-vid-02032022--391-pro-zaboronu-zastosuvannja-na-teritorii-ukraini-okremih-likarskih-zasobiv (дата звернення: 14.09.2025).

12. Про застосування заборони ввезення товарів з Російської Федерації : Постанова Каб. Міністрів України від 09.04.2022 № 426 : станом на 17 черв. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/426-2022-p#Text> (дата звернення: 14.09.2025).

13. Про заборону ввезення на митну територію України товарів, що походять з Російської Федерації : Постанова Каб. Міністрів України від 30.12.2015 № 1147 : станом на 30 груд. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1147-2015-p#Text> (дата звернення: 14.09.2025).

14. Вигівська І.М., Селецька Д.О. Особливості митного оформлення гуманітарної допомоги під час дії воєнного стану в Україні | *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. Вип 2 (52), 2022 р. С. 3–9. URL: <https://pbo.ztu.edu.ua/article/view/265558?> (дата звернення: 14.09.2025).

Дата першого надходження рукопису до видання: 26.09.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 30.10.2025

Дата публікації: 28.11.2025

